

Воробйова О. С.,*кандидат філологічних наук, доцент,**завідувач кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»***Слюсаренко М. М.,***студентка спеціальності 035 «Філологія»**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ НАУКОВОЇ СТАТТІ У СФЕРІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей передавання англійською мовою лексичних одиниць та граматичних структур, що використовуються в українськомовній науковій статті у сфері юриспруденції. Проведено порівняльний аналіз жанрових особливостей українськомовної та англійської наукової статті, який є важливим підґрунтям для подальшого перекладацького аналізу емпіричного матеріалу, репрезентованого п'ятьма науковими статтями, присвяченими захисту майнових прав в Україні, та їх авторськими перекладами. Результати цього аналізу доводять наявність певного лексико-граматичного ізоморфізму наукової статті як окремого жанру в зіставлених українській та англійській мовах, який полягає головним у вживанні наукової термінології (як специфічної, так і загальнонаукової), використанні суто наукової фразеології, стійких термінологічних словосполучень (лексичний аспект), а також у тяжінні до складних синтаксичних конструкцій, безособовості, широкому вживанні іменників із метою узагальнення тощо. Зазначені спільні ознаки уможливають певне лексичне та синтаксичне уподібнення під час перекладу. З огляду на домінуючі аломорфні жанрові ознаки у розрізі граматичної побудови різноструктурних мов, що зіставляються, існує необхідність у застосуванні перекладацьких перетворень (трансформацій), насамперед на граматичному рівні. У результаті аналізу особливостей перекладу юридичної статті англійською мовою, зважаючи на трансформаційну теорію перекладу, встановлено, що найбільш продуктивними (як кількісно, так і якісно) виявилися граматичні трансформації, що були диференційовані на такі два основних типи: морфологічні заміни (заміна частини мови та форми слова) та синтаксичні заміни (заміна складного (складнопідрядного) речення простим, заміна дієприкметникового звороту прикметниковою фразою, заміна обставини або додатка підметом, підмета – додатком тощо). Серед лексичних трансформацій, які було застосовано та проаналізовано в цьому емпіричному матеріалі, найбільш продуктивною виявилася модуляція (під час передавання загальної або загальнонаукової лексики), менш продуктивними – генералізація та конкретизація (для відтворення під час перекладу термінологізованої лексики). Практична цінність проведеного дослідження визначається можливістю використання запропонованої в ньому моделі детального аналізу перекладацьких трансформацій у практичній перекладацькій діяльності, а саме під час перекладу наукових статей у різних галузях знань.

Ключові слова: наукова стаття, перекладацька трансформація, морфологічна заміна, синтаксична заміна, модуляція, генералізація, конкретизація.

Постановка проблеми. Наука сьогодення відіграє значну роль у сфері соціальної міжкультурної комунікації та постає важливим каналом реалізації домінуючого становища англійської мови у світі. Процеси глобалізації, демократизації всіх царин суспільного життя, доступність останніх досягнень світової науки дають змогу широкому загалу людей отримувати інформацію й обмінюватися нею.

Проблематика досліджень, пов'язаних із міжкультурною комунікацією, перебуває сьогодні в центрі уваги лінгвістичної науки. З огляду на те, що розширення міжнародних контактів, яке відбулося протягом останніх десятиліть, передбачає необхідність усвідомлення правил ефективної комунікації в іншомовному середовищі, особливої значущості набувають порівняльно-стилістичні розвідки, скеровані на виявлення стилістичної норми функціональних різновидів мовлення, зокрема такої важливої їх ланки, як наукова комунікація.

Одним з основних і загальноприйнятих засобів міжкультурної наукової комунікації є переклад як особливий посередницький різновид мовленнєвої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова стаття є цікавим об'єктом мовознавчого дослідження як провідний науковий жанр, що постійно видозмінюється та еволюціонує відповідно до змін у суспільстві. Перш ніж отримати свій високий статус, наукова стаття пройшла певну еволюцію та внутрішньожанрове розшарування.

Порівняльний аналіз стилістичних особливостей наукової статті в українській та англійській мовах, проведений у дослідженні з урахуванням розвідок авторитетних у цій предметній сфері лінгвістів, серед яких, зокрема, Talbot J. Taylor [1], Th. Savoyu [2], Н. Зелінська [3], О. Дубенко [4], Т. Яхонтова [5], К. Городенська [6], О. Андрієнко [7], А. Ляшук [8], А. Савченко [9], дає змогу констатувати таке: незважаючи на спільні риси, а саме лексико-синтаксичну орієнтацію на норми книжної писемної мови, широке вживання наукової термінології (як специфічної, так і загальнонаукової), тяжіння до безособовості та майже цілковитої відсутності експресивних елементів, спостерігається й низка контрастних стилістичних ознак, серед яких більша персоніфікованість англійського наукового мовлення, більш визначна прагматична зорієнтованість англійської наукової статті, а також наявність у ній розмовних інтонацій та активне залучення засобів зниження категоричного тону.

З огляду на те, що досліджувані мови є різноструктурними, оскільки належать до різних груп індоєвропейської сім'ї мов,

установлено, що уподібнення або дослівний переклад (тобто повне (як із погляду лексичного складу, так і з позиції граматичної будови) відтворення українських текстів в англійській мові) в означеному матеріалі є не зовсім продуктивним.

Детальне ж вивчення особливостей перекладу наукового дискурсу дає змогу зазначити, що для досягнення основної мети будь-якого перекладу, а саме перекладацької еквівалентності, необхідним є використання численних та якісно різноманітних міжмовних перетворень (так званих перекладацьких трансформацій).

Питаннями перекладу, зокрема й розробкою та поглибленням трансформаційної теорії перекладу на сучасному етапі її розвитку, тією чи іншою мірою займалися такі вчені, як О. Борисова, Б. Колодій [10], В. Карабан [10; 11], Г. Кушнір, Л. Козуб [12], О. Гаражанкіна [13], Л. Білозерська [14]. Незважаючи на досить поширений науковий інтерес до перекладу з боку цих лінгвістів, деякі аспекти теорії і практики перекладу, зокрема такі, як лексико-граматичні особливості перекладу наукових текстів англійською мовою, залишаються ще не досить вивченими.

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю подальшого вивчення лексичних та граматичних особливостей перекладу англійською мовою наукових текстів, зокрема українських наукових юридичних статей, під час перекладу яких особливо важливим є досягнення термінологічної й комунікативної еквівалентності між текстами мови оригіналу і мови перекладу.

Об'єкт вивчення становлять мовні особливості української наукової статті в юридичному дискурсі, а його предмет – особливості передання цих мовних ознак під час перекладу української юридичної статті англійською мовою. Матеріал дослідження становлять 520 випадків застосування перекладацьких перетворень (одиниця дослідження – перекладацька трансформація) у текстах 5 наукових статей, присвячених захисту майнових прав в Україні, та авторські переклади англійською мовою.

Мета статті полягає у виявленні та аналізі лексичних та граматичних особливостей перекладу української наукової статті у сфері юриспруденції з української мови англійською.

Виклад основного матеріалу. У цьому емпіричному матеріалі з тим чи іншим ступенем продуктивності були визначені та проілюстровані майже всі типи граматичних та лексичних трансформацій.

Найбільш продуктивними (як кількісно, так і якісно) в цьому дослідженні виявилися граматичні трансформації. Вони характеризуються як більшою кількістю випадків застосування (порівняно з лексичними трансформаціями), так і більшою структурною неоднорідністю, що визначається досить великою кількістю підтипів та моделей.

Слід зазначити, що в цьому практичному дослідженні серед міжмовних перетворень граматичні трансформації становлять 81,3% від загальної кількості трансформацій (423 випадки застосування). Загальна кількість випадків використання перекладацьких трансформацій (граматичних та лексичних) у роботі – 520 прикладів (100%).

Виокремлено два основних типи граматичних трансформацій, а саме морфологічні заміни та синтаксичні заміни.

У межах морфологічних заміни (269 одиниць, 51,7%), які є більш продуктивними, ніж синтаксичні (154 одиниці, 29,6%),

виокремлено два основні підтипи, серед яких заміна однієї частини мови іншою (205 одиниць, 39,4%) та заміна форми слова (64 одиниць, 12,3%). Більш продуктивною (як із погляду структури, так і в кількісному відношенні) є заміна частиномовної належності слова.

Проведене практичне дослідження дає змогу говорити про чотири базові підтипи морфологічних трансформацій, які передбачають заміну однієї частини мови іншою. Серед них виокремлюються: трансформація вербалізації (перехід у дієслово), трансформація субстантивації (перехід в іменник), трансформація ад'єктивації (перехід у прикметник) та трансформація адвербіалізації (перехід у прислівник).

Трансформація вербалізації, яка передбачає в цьому дослідженні найперше перехід іменника в особову чи безособову форму дієслова (інфінітив, герундій та дієприслівник теперішнього часу), а також прикметника в інфінітив та дієприкметника минулого часу в особову форму дієслова, визначається як домінуюча серед морфологічних заміни. У межах цієї трансформації найбільш продуктивною є заміна українського іменника безособовою формою дієслова, зокрема інфінітивом, в англійському перекладі. Це пов'язано з тенденцією до тяжіння до використання дієслівних форм в англійській мові, при цьому українська мова характеризується більш вираженим номінативним характером. Нижче наведемо приклади переходу іменника в інфінітив (1) та дієприкметника минулого часу в особову форму дієслова (2):

(1) *При цьому виникає питання: чи необхідно покупувати квартири отримувати згоду органу опіки та піклування для передання її в ипотеку?* [17] – *'Then there is a question: should the buyer of the apartment obtain the consent from the guardianship and wardship to transfer it to the mortgage?'*

(2) *Якщо розглядати це питання з урахуванням норм Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року, відповідно до ст. 18 якого діти-члени сім'ї наймача або власника жилого приміщення мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником або наймачем* [16] – *'If to consider this issue taking into account the regulation of the Law of Ukraine "On Childhood Protection" of 26 April 2001, then according to its Article 18, the children, who are members of the family of the tenant or the owner of the dwelling, have the equal right to use the dwelling, which they occupy.'*

Інші частиномовні заміни є менш продуктивним та виражаються в перетворенні українських особових чи безособових форм дієслова, а також особових займенників в іменник (субстантивація), іменника та прислівника в прикметник (ад'єктивація) та іменника у складі прийменникової фрази в прислівник (адвербіалізація).

Другий підтип морфологічних заміни – заміна форми слова – також, як і перший (заміна однієї частини мови іншою), не є структурно однорідним. Він визначається в системі дієслова через заміну форми активного стану пасивним, іменника – через заміну форми множини одиною, займенника – через заміну одного його класу іншим (присвійного на вказівний).

Аналіз деяких із зазначених вище заміни форми слова дає змогу зробити цікаві узагальнення.

Заміна форми активного стану українського дієслова пасивною формою його англійського відповідника (3) підтверджує загальну думку про те, що науковий стиль, зокрема жанр наукової статті, характеризується великим ступенем безособовості.

(3) Тому видається, що необхідність отримання згоди органу опіки та піклування стосується правочинів з будь-яким майном, що відноситься до нерухомого, право користування яким має особа, яка не досягла 18 років [18] – ‘So at first sight it seems that the agreement of guardianship and wardship authority is mandatory for legal acts involving any property, which is considered to be real estate, under the right of use of a person under 18’.

З іншого боку, опозиційна до попередньої заміна пасивної форми дієслова активною (4) надає англійському науковому мовленню більшої персоніфікованості, більш визначної прагматичної орієнтованості, що, зі свого боку, відрізняє англійську наукову статтю від української.

(4) У ст. 2 Закону визначені терміни: бездомність – це соціальне становище людини, зумовлене відсутністю в неї жилого приміщення (будинку, квартири, кімнати, тощо)... [15] – ‘Article 2 of the Law gives the definition of the following terms: homelessness – social state of a person determined by the absence of a place to live (house, apartment, room etc.)...’

Трансформація форми множини оригінального іменника у форму його однини під час перекладу свідчить про прагнення до узагальнення та термінологічного визначення, тоді як зворотне перетворення однини в множину зумовлюється необхідністю конкретизувати певне поняття.

Синтаксичні заміни в цьому матеріалі є також структурно неоднорідними: вони були виокремлені на декількох синтаксичних рівнях: на рівні речення (складнопідрядного та його складників), фрази та членів речення.

Найбільш продуктивними серед зазначених вище підтипів синтаксичних заміни є заміни членів речення, а саме такі їх варіанти, як заміна обставини або додатка підметом та заміна підмета додатком або іменною частиною складеного іменного присудка. У пропонованому далі фрагменті спостерігаємо застосування саме другого типу таких заміни:

(5) Щодо визначення житла, яке займають діти, то на практиці, (як вихід) нотаріуси і банківські установи потребують довідки... [15] – ‘Concerning determination of the premise, which is occupied by children, notaries and banking institutions require information...’

На рівні речення (складнопідрядного та його складників) та на рівні фрази були виокремлені, зокрема, такі трансформації з урахуванням їх продуктивності: заміна складного (складнопідрядного) речення простим (див. приклад нижче), заміна підрядного речення прийменниковою фразою, уточнювальною фразою або дієприкметниковим зворотом; заміна простого речення складним (складнопідрядним, зазвичай із підрядним причини або відносними підрядними); заміна головного речення підрядним та підрядного – головним (у складі складнопідрядного речення) та заміна дієприкметникового звороту прийменниковою фразою.

(6) Більш проблематичним є вчинення правочинів із нерухомим майном, на яке дитина має право користування [19] – ‘The study of legal acts involving real estate under the right of use of children is more problematic’.

Серед лексичних трансформацій (97 одиниць, 18,7%), які було застосовано під час перекладу української юридичної статті англійською мовою, були визначені та проілюстровані лише лексико-семантичні заміни, як-от модуляція (смісловий розвиток), генералізація та конкретизація.

Найбільшою продуктивністю вирізняється модуляція, оскільки стосується головно загальної або загальнонаукової лексики,

яку можна легко замінити під час перекладу, тоді як генералізація та конкретизація застосовуються, як свідчить цей мовний матеріал, переважно до спеціальної або термінологізованої саме в цьому контексті лексики з метою її узагальнення або уточнення, та є досить непродуктивними лексичними трансформаціями.

(7) Така згода має імперативний характер [17] – ‘Such agreement is mandatory’.

Цей приклад ілюструє використання модуляції, що ґрунтується на розвитку причинно-наслідкового зв'язку між оригінальним та перекладеним реченнями.

Уживання таких лексичних перетворень, як транскрибування, транслітерування та калькування, не є типовим для жанру наукової статті загалом та юридичної статті зокрема, оскільки для таких спеціалізованих текстів не є характерним використання власних назв та реалій, які зазвичай і перекладаються за допомогою зазначених вище прийомів.

Висновки. З огляду на те, що досліджувані мови є різноструктурними, оскільки належать до різних мовних груп індоєвропейської сім'ї мов, встановлено, що уподібнення або дослівний переклад (тобто повне (як із погляду лексичного складу, так і з позиції граматичної будови) відтворення українських текстів в англійській мові) в означеному матеріалі є не зовсім продуктивним.

З огляду на сказане, можна також констатувати, що основні положення трансформаційної теорії перекладу, насамперед узагальнення щодо необхідності застосування перекладацьких трансформацій в усіх типах текстів, зокрема в науковому мовленні, для досягнення найбільшої адекватності під час перекладу знаходять своє відображення в практичних результатах цієї роботи.

Перспективу подальшого дослідження з цієї тематики становить необхідність апробації запропонованої в роботі моделі аналізу перекладацьких трансформацій на емпіричному матеріалі іншої галузевої спрямованості, зокрема на прикладі наукової статті в технічній сфері; певної уваги також заслуговують особливості перекладу фразеології, що використовуються в науковій статті.

Література:

1. Savory Th. H. The Language of Science. Its Growth, Character and Usage. L.: Edward Arnold, 1953. 184 p.
2. Talbot J. Taylor. Linguistic Theory and Structural Stylistics. Oxford: Pergamon Press, 1981. 111 p.
3. Зелінська Н.В. Який він, науковий стиль? *Культура слова*. Київ, 1990. Вип. 33. С. 13–17.
4. Дубенко О.Ю. Англо-американські та українські наукові тексти в порівняльно-стилістичному аспекті. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvvnv/filolog/2009_16/R4/Dubenko.pdf
5. Яхонтова Т.В. Структурно-композиційні особливості сучасної англомовної наукової статті. *Мовознавство: науково-теоретичний журнал інституту мовознавства*. 2009. № 6. С. 211–217.
6. Городенська К. Синтаксична специфіка української наукової мови. Українська термінологія і сучасність: збірник наук. праць. Київ : КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 11–14.
7. Андрієнко О.В. Стилістичні особливості англомовних наукових текстів. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/gum/2007_2/19.pdf.
8. Ляшук А.М. Семантична структура юридичних термінів української та англійської мов : дис. ... канд. філол. Наук : 10.02.17. Кіровоград, 2007. 195 с.

9. Савченко А.Л. Аналіз синтаксичних особливостей наукових текстів на заняттях з дисципліни «Наукове мовлення». URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/dlgum/2011_10/Artcl30.pdf.
10. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську) / В.І. Карабан, О.В. Борисова, Б.М. Колодій та ін. Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. 208 с.
11. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
12. Кушнір Г., Козуб Л. Перекладацькі трансформації та їх класифікація. URL: <http://elibrary.nubip.edu.ua/10590/3/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82>.
13. Гаражанкіна О.М. Лексичні трансформації при перекладі текстів науково-технічної тематики (на матеріалі словника машинобудування та гірничої справи). *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. № 9 (220), Ч II. С. 58–64.
14. Білозерська Л.П., Возненко Н.В., Радецька С.В. Термінологія та переклад. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.

Список джерел текстового матеріалу:

15. Другова В.А. Виділення в натурі об'єкту нерухомого майна як умова його перебування предметом іпотеки. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*: зб. наук. праць. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. Випуск 37. С. 402–408.
  16. Другова В.А. Деякі проблемні питання правової природи іпотеки. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*: зб. наук. праць. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. Випуск 41. С. 396–401.
  17. Другова В.А. Удосконалення правового регулювання звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом вчинення виконавчого напису. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*: зб. наук. праць. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2009. Випуск 44. С. 347–354.
  18. Другова В.А. Проблемні питання нотаріальної практики при посвідченні договорів іпотеки. *Нотаріат для вас*. 2004. № 6. С. 14–16.
  19. Другова В.А. Іпотека об'єктів незавершеного будівництва: бути чи не бути? *Господарське законодавство України: практика застосування і перспективи розвитку в контексті європейського вибору*: зб. наук. праць НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень; редкол.: Мамутов В.К. (відп. ред.) та ін. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. С. 507–510.
- Vorobiova O., Sliusarenko M. Peculiarities of rendering into English Ukrainian language scientific article in the law sphere**
- Summary.** The article is devoted to the research of the peculiarities of rendering into English lexical units and grammatical structures used in the Ukrainian language scientific article in the law sphere. There has been carried out a comparative analysis of the genre characteristics of Ukrainian and English scientific articles, which serves as an important basis for further translation analysis of empirical material represented by 5 scientific articles on the protection of property rights in Ukraine, and their author's translations. The results of this analysis prove the existence of a certain lexical and grammatical isomorphism of a scientific article as a separate genre in the Ukrainian and English languages, which consists mainly in the use of scientific terminology, both specific and general, the use of purely scientific phraseology, stable terminological phrases (lexical aspect), as well as in the tendency of using complex syntactic constructions, impersonality, the widespread use of nouns for the purpose of generalization, etc. These common features lead to a certain lexical and syntactic similarity in translation. However, given the dominance of the allomorphic genre features in terms of grammatical build of the languages which are compared, there is a significant need to apply translation transformations, especially at the grammatical level. Thus, as a result of the analysis of the peculiarities of rendering an article in law sphere into English, taking into account the transformational theory of translation, it has been found that the most productive, both quantitatively and qualitatively, appeared to be grammatical transformations, which were divided into two major types – morphological substitutions (part of speech and word form substitutions) and syntactic substitutions (for example, replacement of a composite (complex) sentence with a simple one, replacement of a participial construction with a prepositional phrase, etc. Among the lexical transformations that were applied and analyzed in this empirical material, the most productive has appeared to be modulation or logical development (to render general lexis or general scientific vocabulary), less productive – generalization and concretization (to reproduce terminological vocabulary).
- Key words:** scientific article, translation transformation, morphological substitutions, syntactic substitutions, modulation/logical development, generalization concretization.